

Przemysław Wylegała, Andrzej Batycki, Adam Kasprzak

AWIFAUNA LĘGOWA PRZEMĘCKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO W 2008 ROKU

Avifauna of the Przemęcki Landscape Park in 2008.

ABSTRAKT: Praca omawia badania awifauny lęgowej przeprowadzone w roku 2008 na terenie Przemęckiego Parku Krajobrazowego (woj. wielkopolskie i lubuskie). Stwierdzono występowanie 137 lęgowych gatunków ptaków. Zanotowano stosunkowo wysoką liczebność szeregu gatunków, między innymi gęgawy *Anser anser*, bąka *Botaurus stellaris* i wąsatki *Panurus biarmicus*. Przeanalizowano zmiany w awifaunie lęgowej obszaru w ciągu 20 ostatnich lat i ich przyczyny.

SŁOWA KLUCZOWE: ptaki lęgowe, Przemęcki Park Krajobrazowy, zmiany w awifaunie

ABSTRACT: This elaboration discusses the research of breeding avifauna carried out in 2008 in Przemęcki Landscape Park (Wielkopolskie and Lubuskie provinces). As many as 137 breeding species of birds were determined. A number of species were found to be relatively numerous, including among others Greylag Goose *Anser anser*, Bittern *Botaurus stellaris* and Bearded Reedling *Panurus biarmicus*. Changes in the breeding avifauna of the region in the last 20 years were discussed with analysis of reasons thereof.

KEY WORDS: breeding birds, Przemęcki Landscape Park, changes in avifauna

Wstęp

Podstawowym źródłem informacji o ptakach Przemęckiego Parku Krajobrazowego jest monografia ornitologiczna tego terenu (Kuźniak 2000). Praca ta jest podsumowaniem dotychczasowej wiedzy na temat tej grupy zwierząt od początków XX wieku do roku 1999. Dla wielu gatunków ptaków dane zawarte w tej publikacji są jednak kompilacją wrywkowych obserwacji z różnych lat i dlatego często niemożliwe jest określenie liczebności niektórych gatunków ptaków dla całego obszaru w ciągu jednego sezonu

lęgowego. Wiele danych jest także zdezaktualizowanych, gdyż pochodzą one z lat 80. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie aktualnej liczebności wybranych gatunków ptaków na terenie Parku oraz porównanie uzyskanych wyników z danymi z lat wcześniejszych.

Teren badań

Obszar Parku leży w granicach Pojezierza Leszczyńskiego, w mezoregionie Pojezierza Sławskiego (Kondracki 2002). Krajobraz pojezierza jest mozaiką niewysokich

akwenach (np. na Jez. Trzebidzkim, Małym, Wielkim, Miałkim, Białym i Zapowiednik) szerokość pasa szuwarów wynosi kilkadziesiąt, a miejscami nawet kilkaset metrów.

Doliny niewielkich cieków oraz rynny pojeziorne w większości zajęte są przez żyźne, wilgotne łąki kośne. W bardziej wilgotnych obniżeniach, zwłaszcza nad jeziorami, wykształciły się torfowiska przejściowe. Grunty orne zajmują około 35% powierzchni. Pola są z reguły nieduże i urozmaicone licznymi zadrzewieniami.

Największą miejscowością na terenie tego obszaru jest niewielkie miasto Włoszakowice. Pozostałe tereny zabudowane to kilkanaście wsi, w których od kilku lat bardzo intensywnie rozwija się zabudowa letniskowa. Najsilniejszej presji turystycznej poddane są większe jeziora otoczone lasami, zwłaszcza Dominickie, Wieleńskie, Osłonińskie i Błotnickie.

Materiał i metody

Materiały przedstawione w niniejszej pracy pochodzą z inwentaryzacji przeprowadzonej w 2008 roku na potrzeby planu ochrony Przemęckiego Parku Krajobrazowego przygotowanego przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska na zlecenie Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego.

Inwentaryzację wykonano stosując metodę polegającą na 2–3 krotnej w ciągu sezonu lęgowego penetracji większości obszaru i notowaniu stanowisk ptaków na mapach lub ortofotomapach w skali 1:25 000. Obszary mało atrakcyjne dla większości gatunków ptaków – rozległe pola uprawne, drzewostany sosnowe w młodych klasach wieku oraz tereny zabudowane kontrolowano pobieżnie, wykonując 1–2 kontrole w ciągu sezonu lęgowego.

Fragmenty najbardziej atrakcyjne dla ptaków np. niektóre jeziora oraz tereny podmokłe (np. Jezioro Trzebidzkie, Małe, Wielkie, Białe, Miałkie, torfowiska koło Brenna, kompleksy stawów rybnych) czy stare drze-

wostany (np. stare dąbrowy w Nadl. Włoszakowice) kontrolowano częściej – nawet 5–6 razy w sezonie (minimum 3 razy). Kategorie lęgowości przyjęto za Polskim Atlasem Ornitologicznym (Sikora et al. 2007).

Błotniaki stawowe uznawano za lęgowe w przypadku obserwacji tokującego samca w obecności samicy, samca budującego gniazdo lub ptaków dorosłych karmiących młode. W przypadku śmieszki i rybitwy czarnej liczbę par określono na podstawie liczby znalezionych gniazd (dolna wartość) oraz liczby niepokojących się ptaków (górna wartość).

Podczas kontroli terenów wodno-błotnych posługiwano się wytycznymi z pracy Borowiec et al. (1981). Badania prowadzone były przez 3-osobowy zespół autorski w okresie od połowy marca do końca czerwca. Dla zwiększenia wykrywalności dzięciołów Piciformes, zwłaszcza dzięcioła średniego *Dendrocopos medius*, stosowano stymulację magnetofonową. Okazyjnie stosowano także stymulację magnetofonową w przypadku chruścicieli Rallidae i perkozka *Tachybaptus ruficollis*. Jeziora kontrolowano głównie z brzegu. Na przełomie maja i czerwca skontrolowano także większość jezior (cały „Szlak Konwaliowy”), poruszając się kajakiem.

Przegląd gatunków

Łabędź niemy *Cygnus olor*

Na podstawie liczby par z gniazdami, par wodzących młode lub obserwowanych par ptaków na początku sezonu lęgowego liczebność oszacowano na 12–15 par.

Gęgawa *Anser anser*

Całkowitą liczebność oceniono na 77–85 par. Główne rejony gniazdowania to Jez. Trzebidzkie i pobliskie torfianki (10–12 par), Jez. Błotnickie (8–10 par), Górskie (7 par), Jez. Trzytoniowe i Wieleńskie (6–7 par), Dominickie (6 par), Białe i Miałkie (po 5 par) oraz bagno położone na południowy wschód od Brenna (5 par).

Krakwa *Anas strepera*

Odnotowano 10 prawdopodobnie lęgowych par, w tym 3 na jez. Brzeźnie oraz pojedyncze pary na jeziorach: Trzebidzkim, Małym, Wielkim, Błotnickim, Górskim, Brenno i Miałkim.

Cyraneczka *Anas crecca*

Jedną lęgową parę (znaleziono gniazdo z wysiadującym ptakiem) stwierdzono w kolonii śmieszek na Jez. Wielkim.

Cyranka *Anas querquedula*

W sumie odnotowano 2–3 prawdopodobnie lęgowe pary – na torfiankach przy Jez. Trzebidzkim (1–2 pary) oraz na łąkach osłoniętych (1 para).

Głowienka *Aythya ferina*

Pojedyncze, prawdopodobnie lęgowe pary odnotowano na jeziorach: Trzebidzkim, Małym, Wielkim, Dominickim, Błotnickim, Górskim i Lgińskim.

Czernica *Aythya fuligula*

Pojedyncze, prawdopodobnie lęgowe pary odnotowano na jeziorach: Dominickim, Górskim, Lincjusz i Lgińskim.

Perkozek *Tachybaptus ruficollis*

W sumie odnotowano 6 lęgowych oraz prawdopodobnie lęgowych par – na torfiankach przy Jez. Trzebidzkim oraz między Jez. Małym i Wielkim, na jez. Brzeźnie i Zapowiednik, na stawach w Zaborówcu oraz na torfowisku na południowy wschód od Brenna.

Perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*

Obserwowany na wszystkich jeziorach oraz na stawach w Zaborówcu i koło Sączkowa w łącznej liczbie 78–90 lęgowych oraz prawdopodobnie lęgowych par. Najliczniej gniazdował nad Jez. Radomierskim i Błotnickim (20–22 pary), Osłonińskim i Górskim (9–11 par), Trzytoniowym i Wieleńskim (8–10 par) oraz Dominickim (10–12 par).

Bąk *Botaurus stellaris*

W sumie odnotowano 19 huczających samców, w tym 3 samce na Jez. Trzebidzkim, po 2 samce na jeziorach: Zapowiednik, Osłonińskim i Błotnickim oraz pojedyncze na jeziorach: Małym, Boszkowskim, Wielkim, Dominickim, Lincjusz, Miałkim, Przemęckim, Trzytoniowym oraz na stawach koło Sączkowa.

Bączek *Ixobrychus minutus*

Prawdopodobnie lęgowe ptaki obserwowano na przełomie maja i czerwca na Jez. Przemęckim oraz Trzebidzkim. Rzeczywista liczebność jest zapewne wyższa.

Czapla biała *Egretta alba*

W sezonie lęgowym (koniec kwietnia - połowa czerwca) obserwowano w rozległych szuwarach nad Jez. Trzebidzkim do 8 czapli białych w szatach godowych. Gniazdowania nie udało się jednak potwierdzić. Pojedyncze ptaki w szatach godowych obserwowano również w maju na pobliskim Jez. Wielkim oraz na Jez. Osłonińskim.

Czapla siwa *Ardea cinerea*

W niewielkim zadrzewieniu sosnowym w miejscowości Boszkowo znajdowała się kolonia licząca 22 zajęte gniazda.

Czapla purpurowa *Ardea purpurea*

Dwa osobniki obserwowano 10 maja na jez. Zapowiednik. Duża niedostępność terenu nie pozwoliła jednak na przeszukanie trzcinowisk oraz zalanych łożowisk, by potwierdzić ewentualne gniazdowanie.

Bocian czarny *Ciconia nigra*

Pojedyncze ptaki regularnie obserwowano w maju na stawach Zaborówiec. Nie potwierdzono jednak gniazdowania tego gatunku na terenie Parku.

Bocian biały *Ciconia ciconia*

Łącznie znaleziono 27 zajętych gniazd, głównie w północnej i środkowej części Parku.

Trzmiełojad *Pernis apivorus*

Obserwacje pary ptaków w maju i czerwcu z okolic Jez. Wielkiego sugerują gniazdowanie w tym rejonie jednej pary.

Kania czarna *Milvus migrans*

Zajęte gniazdo znaleziono w lesie sosnowym na północ od Jez. Trzebidzkiego.

Kania ruda *Milvus milvus*

Pojedyncze pary gniazdowały w rezerwacie „Wyspa Konwaliowa”, w rejonie Jez. Wielkiego oraz w dolinie Starej Rzeki na północ od Lginia.

Bielik *Haliaeetus albicilla*

Jedna para gniazdowała w rezerwacie „Wyspa Konwaliowa” na Jez. Radomierskim.

Błotniak stawowy *Circus aeruginosus*

W sumie odnotowano 16 lęgowych i prawdopodobnie lęgowych par, w tym 2 pary na Jez. Trzebidzkim, a pojedyncze odnotowano na jeziorach: Małym, Boszkowskim, Zapowiednik, Brzeźnie, Lincjusz, Miałkim, Trzytoniowym, Osłonińskim, Błotnickim, Przemęckim, na stawach koło Sączkowa i Sokołowic, na torfowisku na południowy wschód od Brenna oraz na torfiankach koło Jezierzyc Kościelnych.

Pustułka *Falco tinnunculus*

Pojedyncze pary lęgowe stwierdzono na wieży kościoła w Przemęcie oraz w starym gnieździe wrony nad Jez. Białym.

Kobuz *Falco subbuteo*

Prawdopodobnie lęgową parę odnotowano w rejonie jez. Zapowiednik.

Wodnik *Rallus aquaticus*

Gatunek szeroko rozpowszechniony na obszarze Parku. Najliczniej stwierdzony w rejonie Jez. Trzebidzkiego, Małego i Wielkiego oraz na leżących między nimi torfiankach (28 par), na bagnach między Górkim a Jez. Miałkim (10 par) oraz na jez. Zapowiednik

(7 par). Uzyskaną liczebność (55–65 par) należy uznać za minimalną ze względu na niedostępność wielu obrzeży jezior (zwłaszcza Jez. Miałkiego, Trzebidzkiego i Zapowiednik). Całkowitą liczebność można ostrożnie szacować na 80–100 par.

Kropiatka *Porzana porzana*

Majowe stwierdzenia odzywających się pojedynczych ptaków pochodzą z trzech rejonów: torfianek przy Jez. Trzebidzkim, południowego brzegu Jez. Osłonińskiego oraz torfowiska położonego na południowy wschód od Brenna.

Zielonka *Porzana parva*

W maju obserwowano samca tego gatunku na Jez. Wielkim, a 2 odzywające się samce - na Jez. Trzebidzkim.

Derkacz *Crex crex*

Pojedynczego odzywającego się samca słyszano na początku czerwca na łąkach między Jez. Trzebidzkim a Jez. Małym.

Kokoszka *Gallinula chloropus*

Stwierdzono obecność 17 lęgowych i prawdopodobnie lęgowych par na następujących stanowiskach: Jez. Trzebidzkie i pobliskie torfianki (3 pary), Jez. Radomierskie (2 pary), jeziora: Małe, Wielkie, Boszkowskie, Przemęckie, Błotnickie, Osłonińskie, Dominickie, Brenno, Zapowiednik (po 1 parze) Pojedyncze pary zanotowano też na torfowisku koło Górska, na torfowisku położonym na południowy wschód od Brenna oraz na torfiankach koło Jezierzyc Kościelnych (po 1 parze).

Żuraw *Grus grus*

Odnutowano 34 pary, przy czym zdecydowana większość z nich koncentrowała się w obszarach między jeziorami: Buckim, Trzebidzkim i Wielkim oraz Osłonińskim, Dominickim, Zapowiednik i Lgnińskim.

Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*

Lęgową parę odnotowano w żwirowni przy stawach w Zaborówcu.

Czajka *Vanellus vanellus*

Pary lęgowe obserwowano nad Jez. Trzebidzkim (6 par), po 3 pary w rejonie Boszkowa i na łąkach Osłonińskich, 2 pary na bagnie na południowy wschód od Brenna oraz 1 parę nad Jez. Miałkim. Łącznie gniazdowało 15 par.

Kszyk *Gallinago gallinago*

Tokujące samce odnotowano w 5 miejscach, a łączną liczebność oceniono na 9 par – nad Jez. Trzebidzkim (2 pary), na łąkach osłonińskich (2 pary), na bagnie na południowy wschód od Brenna (3 pary), nad Jez. Miałkim i Osłonińskim (po 1 parze).

Krwawodziób *Tringa totanus*

Jedna para gniazdowała na łąkach między Jez. Trzebidzkim i Małym.

Samotnik *Tringa ochropus*

Pojedyncze zaniepokojone pary obserwowano nad Jez. Trzebidzkim, w olsie między Byczą Górą i Trzebidzą oraz na bagnie koło leśniczówki Koczury.

Śmieszka *Larus ridibundus*

Znaleziono dwie kolonie lęgowe – na zachodnim brzegu Jez. Wielkiego (33–36 par) oraz na Jez. Osłonińskim (32–33 pary).

Rybitwa czarna *Chlidonias niger*

Gniazdowała w dwóch koloniach lęgowych – na Jez. Błotnickim (12–15 par) oraz na Jez. Osłonińskim (4–5 par).

Siniak *Columba oenas*

Odnotowano 2 pary w lesie bukowym nad Jez. Trzebidzkim, 2–3 pary w rez. „Wyspa Konwaliowa” oraz 2 pary w starym, sosnowym drzewostanie nasiennym koło leśniczówki Przemęt.

Płomykówka *Tyto alba*

Prawdopodobnie lęgowe ptaki obserwowano na wieżach kościelnych w 3 miejscowościach: Charbielin, Włoszakowice i Lgiń.

Uszatka *Asio otus*

Odzywające się ptaki lub zajęte gniazda stwierdzono w 3 miejscach: na południowym brzegu Jez. Górskiego, w lesie sosnowym przy Jez. Białym oraz w prześwietlonym drzewostanie w rejonie projektowanego rez. „Kwaśna Dąbrowa”.

Lelek *Caprimulgus europaeus*

Jednego tokującego samca odnotowano w czerwcu w kompleksie leśnym leżącym na zachód od Wielenia (tzw. Wieleńskie Góry).

Zimorodek *Alcedo atthis*

Znaleziono 4 zajęte nory – nad Jez. Radomierskim, na torfiance przy jez. Lincjusz, przy stawach w Zaborówcu oraz nad Jez. Trzebidzkim.

Dudek *Upupa epops*

Skupienia par lęgowych odnotowano w rejonie jezior: Trzebidzkiego, Małego i Wielkiego oraz w dolinie Starej Rzeki między jez. Lincjusz i Lgińskim. Łącznie odnotowano 15 par.

Dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*

Odnotowano 2 prawdopodobnie lęgowe pary – w projektowanym rez. „Kwaśna Dąbrowa” oraz w rezerwacie „Wyspa Konwaliowa”.

Dzięcioł zielony *Picus viridis*

Odnotowano 11 par, głównie na obrzeżach jezior i stawów (Trzebidzkie, Wielkie, Wyspa Konwaliowa, Wieleńskie, Zapowiednik, stawy w Zaborówcu) oraz w obrębie miejscowości (Przemęt, Boszkowo, Włoszakowice, Sokołowice).

Dzięcioł średni *Dendrocopos medius*

Obecność tego gatunku stwierdzono na 6

stanowiskach, a łączną liczebność oszacowano na około 43–47 par. Najliczniej występował w kompleksie świetlistych dąbrów, gdzie odnotowano około 32–35 par oraz w rez. Konwaliowa Wyspa (5–6 par). Kolejne 2 pary stwierdzono w rez. „Jezioro Trzebidzkie”, 2 pary koło Sokołowic, 1 parę w olsie między Byczą Górą a Trzebidzą i 1 parę nad jez. Zapowiednik.

Dzierlatka *Galerida cristata*

W miejscowościach leżących na terenie Parku obserwowano łącznie 8 lęgowych oraz prawdopodobnie lęgowych par.

Lerka *Lulla arborea*

Gatunek ten odnotowano na 45 stanowiskach, a łączną liczebność oszacowano na około 57–60 par. Lerka związana jest głównie z niewielkimi powierzchniowo zadrzewieniami sosnowymi rosnącymi na skrajach łąk i nieużytków.

Świergotek polny *Anthus campestris*

Śpiewającego samca obserwowano na terenie żwirowni koło Miastka.

Świergotek łąkowy *Anthus pratensis*

Całkowitą liczebność oceniono na około 30 par. Większość z nich występowała w dolinie południowego kanału Obry, na łąkach osłoniętych, między Jez. Małym a Trzebidzkim oraz na łąkach w dolinie Starej Rzeki.

Podróżniczek *Luscinia svecica*

Gatunek ten stwierdzono na 3 stanowiskach, a łączną liczebność oszacowano na około 9–11 par. Najliczniej (6–8 śpiewających samców) występował na obrzeżach Jez. Trzebidzkiego; kolejne 2 śpiewające samce odnotowano nad Jez. Małym oraz 1 samca na bagnie koło Górska.

Kłaskawka *Saxicola rubicola*

Jedną lęgową parę obserwowano na podmokłych łąkach położonych nad jez. Zapowiednik.

Mucholówka mała *Ficedula parva*

Pojedyncze śpiewające samce odnotowano w końcu maja w buczynie przy Jez. Trzebidzkim oraz w projektowanym rezerwacie „Kwaśna Dąbrowa”.

Dziwonia *Carpodacus erythrinus*

Pojedyncze śpiewające samce obserwowano w czerwcu nad Jez. Miałkim oraz Trzebidzkim.

Pozostałe gatunki lęgowe lub prawdopodobnie lęgowe: *Anas platyrhynchos*, *Perdix perdix*, *Coturnix coturnix*, *Phasianus colchicus*, *Accipiter gentilis*, *A. nisus*, *Buteo buteo*, *Fulica atra*, *Scolopax rusticola*, *Columba palumbus*, *Streptopelia decaocto*, *S. turtur*, *Cuculus canorus*, *Strix aluco*, *Dryocopus martius*, *Dendrocopos major*, *D. minor*, *Lauda arvensis*, *Riparia riparia*, *Hirundo rustica*, *Delichon urbicum*, *Anthus trivialis*, *Motacilla flava*, *M. alba*, *Troglodytes troglodytes*, *Ericathus rubecula*, *Luscinia luscinia*, *M. megarhynchos*, *Phoenicurus ochruros*, *P. phoenicurus*, *Oenanthe oenanthe*, *Saxicola rubetra*, *Turdus merula*, *T. pilaris*, *T. philomelos*, *T. viscivorus*, *Locustella naevia*, *L. fluviatilis*, *L. luscinioides*, *Acrocephalus schoenobaenus*, *A. palustris*, *A. scirpaceus*, *A. arundinaceus*, *Sylvia nisoria*, *S. curruca*, *S. communis*, *S. borin*, *S. atricapilla*, *Pylloscopus sibilatrix*, *P. collybita*, *P. trochilus*, *Ficedula hypoleuca*, *Muscicapa striata*, *Regulus regulus*, *R. ignicapilla*, *Aegithalos caudatus*, *Poecile palustris*, *Poecile montanus*, *Periparus ater*, *Lophophanes cristatus*, *Parus major*, *Cyanistes caeruleus*, *Sitta europaea*, *Certhia brachydactyla*, *Remiz pendulinus*, *Oriolus oriolus*, *Lanius collurio*, *L. excubitor*, *Garrulus glandarius*, *Pica pica*, *Corvus monedula*, *C. cornix*, *C. corax*, *Sturnus vulgaris*, *Passer domesticus*, *P. montanus*, *Fringilla coelebs*, *Serinus serinus*, *Caruelis chloris*, *C. carduelis*, *C. cannabina*, *Coccyzus coccyzus*, *Emberiza citrinella*, *E. hortulana*, *schoeniclus*, *E. calandra*.

Dyskusja

Podczas inwentaryzacji przeprowadzonej w roku 2008 stwierdzono występowanie 139 gatunków ptaków uznanych za lęgowe lub prawdopodobnie lęgowe. Stwierdzono na tym terenie obecność trzech gatunków objętych ochroną strefową, 14 gatunków zamieszczonych na *Czerwonej liście zwierząt zagrożonych i ginących w Polsce* (Głowaciński 2002) oraz 24 gatunki z zał. I dyrektywy ptasiej. Wśród zaobserwowanych gatunków ptaków są trzy gatunki nie wykazywane do tej pory z Parku jako lęgowe – zielonka, dzięcioł zielonosiwy i kłaskawka.

Znaczenie Przemęckiego Parku Krajobrazowego dla awifauny

Obszar Przemęckiego Parku Krajobrazowego już w latach 90. został uznany za ostoję ptaków o randze europejskiej (Gromadzki et al. 1994), a w roku 2005 został zaproponowany do ochrony w ramach sieci Natura 2000 – jest to fragment obszaru ptasiego „Pojezierze Sławskie” (Sidło et al. 2004). Gatunkiem kwalifikującym ten obszar do ochrony był bączek. W roku 2008 stwierdzono obecność co najmniej 2 par, lecz ze względu na trudności w wykrywaniu tego gatunku należy uznać to za wartość zaniżoną. Na terenie całego Parku jego liczebność można oszacować na co najmniej 6–8 par, jednak potwierdzenie tego wymaga specjalnych badań nastawionych na wykrywanie tego skrytego gatunku.

Przemęcki Park Krajobrazowy stanowi ważne w skali kraju lub regionu lęgowisko dla kilku gatunków ptaków wodno-błotnych: bąka (19 huczających samców), gęgawy (77–85 par), krakwy (10 par), błotniaka stawowego (16 par), wodnika (80–100 par), kropiatki (3 pary), zielonki (3 pary), żurawia (35 par), rybitwy czarnej (16–20 par), podróżniczka (9–11 par) i wąsatki (55–75 par). W przypadku wąsatki okresowo liczebność jest najprawdopodobniej o wiele wyższa – zapewne

powyżej 100 par, np. w roku 2001 tylko na samym Jeziorze Trzebidzkim gniazdowało 75 par (Stępniewski 2003). Obszar Przemęckiego PK jest jednym z najważniejszych lęgów tego gatunku w Polsce (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Sikora et al. 2007). Zwarty obszar świetlistych dąbrów w rejonie Włoszakowic oraz mniejsze fragmenty starodrzewu liściastego są także ważnym w skali Wielkopolski lęgowiskiem dzięcioła średniego (43–47 par) oraz jednym z kilku stanowisk lęgowych dzięcioła zielonosiwego. Obszar Parku, obfitujący w tereny podmokłe, charakteryzuje się także stosunkowo wysokim zagęszczeniem bociana białego. W latach 1995 i 2008, w których wykonano szczegółową inwentaryzację gniazd, stwierdzono gniazdowanie odpowiednio 35 i 27 par lęgowych. Zagęszczenie dla powierzchni Parku wynosiło więc odpowiednio 16,3 i 12,3 pary/100 km². Jest ono wyższe niż średnie dla Wielkopolski (7 par/100 km²) (Ptaszyk 1994, Kuźniak 1995).

Zmiany liczebności ptaków

Wśród 19 gatunków ptaków, dla których istnieją dobre dane porównawcze oraz które można uznać za charakterystyczne dla obszaru Parku (głównie gatunki wodno-błotne) w ostatnim dwudziestolecu liczebność 7 gatunków zwiększyła się, 3 - zmniejszyła, a 9 gatunków nie zmieniła się zasadniczo (tab. 1). Porównywanie wyników uzyskanych w latach wcześniejszych (głównie 1990) z prezentowanymi w niniejszej pracy należy jednak traktować ostrożnie ze względu na stosowanie różnych metod inwentaryzacyjnych w obu okresach (Kuźniak 2000, niniejsza praca). Jednocześnie dla niektórych gatunków trendy liczebności tych ptaków odzwierciedlają ich sytuację w skali całego kraju wynikającą, w przypadku niektórych gatunków, ze zmian w preferencjach siedliskowych oraz zmniejszeniu antropofobii (np. bąk, gęgawa, żuraw) (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Sikora et al. 2007).

Tab. 1. Liczebność wybranych gatunków ptaków na terenie Przemęckiego Parku Krajobrazowego w latach 1980 i 1990 (Kuźniak 2000) oraz w roku 2008 (niniejsza praca)

Tab. 1. Number of selected bird species in Przemęcki Landscape Park in the years 1980 and 1990. (Kuźniak 2000) and in 2008 (the present paper)

Gatunek/Species	Lata badań/Research years	
	Lata 1980 i 1990	2008
<i>Podiceps cristatus</i>	90–100	78–90
<i>Botaurus stellaris</i>	10–13	19
<i>Ardea cinerea</i>	15–40	22
<i>Ciconia ciconia</i>	23–35	27
<i>Anser anser</i>	18–24	77–85
<i>Cygnus olor</i>	17–20	12–15
<i>Anas strepera</i>	3	10
<i>Circus aeruginosus</i>	25–36	16
<i>Rallus aquaticus</i>	>4	80–100
<i>Gallinula chloropus</i>	12–13	17
<i>Grus grus</i>	15–17	35
<i>Vanellus vanellus</i>	24	15
<i>Gallinago gallinago</i>	10	9
<i>Larus ridibundus</i>	59–71	65–69
<i>Chlidonias niger</i>	33–38	16–20
<i>Upupa epops</i>	8–9	15
<i>Galerida cristata</i>	8–9	8
<i>Luscinia svecica</i>	5–10	9–11
<i>Panurus biarmicus</i>	kilkanaście	55–75

Mimo bardzo silnej presji zabudowy rekreacyjno-letniskowej w sąsiedztwie jezior odnotowano wyraźny wzrost liczebności gęgawy. U gatunku tego obserwuje się wyraźne zmniejszenie dystansu ucieczki i pierwsze symptomy synantropizacji. Na terenie Parku (zwłaszcza nad Jez. Dominickim, Białym, Trzytoniowym i Wieleńskim) często obserwowano żerujące rodziny gęgaw w pobliżu wypoczywających na plaży ludzi lub na trawnikach w pobliżu ośrodków wypoczynkowych.

Spadek liczebności niektórych gatunków związany jest ze zmianami zachodzącymi w siedliskach łęgowych na obszarze samego Parku, a po części także odzwierciedla tren-

dy ogólnopolskie (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Sikora et al. 2007). Obniżenie liczby par łęgowych błotniaka stawowego i rybitwy czarnej prawdopodobnie częściowo wynika z coraz intensywniejszej zabudowy obrzeży jezior i wzrostu penetracji ludzkiej, ale także potwierdza sytuację tych gatunków w skali regionu bądź całego kraju (Sikora et al. 2007). Mimo wykazywanego powszechnie wzrostu liczebności błotniaka stawowego w Polsce, na wielu powierzchniach próbnych w Wielkopolsce nastąpiło w ostatnich latach wyraźne obniżenie liczby par łęgowych (Śliwa 1999, Wylegała 2005, Sikora et al. 2007, Wylegała et al. 2010).

Z kolei spadek liczebności czajki jest prawdopodobnie głównie skutkiem pogorszenia jakości podstawowych siedlisk – łąk i pastwisk (przesuszeniem bądź zamianą w grunty orne, a także zabudową) oraz zapewne także wzrostu presji drapieżniczej. Odnotowany silny wzrost liczebności wodnika wynika zapewne zarówno z zastosowania dokładniejszych metod, jak i realnego

wzrostu liczebności, co notowano także na innych powierzchniach w Wielkopolsce (np. Wylegała 2005, Wylegała et al. 2010).

Oprócz danych zespołu autorskiego, w pracy wykorzystano także informacje zebrane przez Pawła Sierackiego oraz Sylwię Wylegałę. Osobom tym dziękujemy za udostępnienie danych.

LITERATURA

- BOROWIEC M., STAWARCZYK T., WITKOWSKI J. 1981. Próba uściślenia metod oceny liczebności ptaków wodnych. *Not. Orn.* 22:47–61.
- GŁOWACIŃSKI Z. (Ed.) 2002. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Polska Akademia Nauk, Instytut Ochrony Przyrody, Kraków.
- GROMADZKI M., DYRCZ A., GŁOWACIŃSKI Z., WIELOCH M. 1994. Ostoje ptaków w Polsce. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Gdańsk.
- KONDRACKI J. 2002. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- KUŹNIAK S. 1995. Bocian biały (*Ciconia ciconia*) w Przemęckim i Agroekologicznym Parkach Krajobrazowych. *Biul. Parków Krajobraz.* 2: 38–45.
- KUŹNIAK S. 2000. Awifauna Przemęckiego Parku Krajobrazowego. In: WINIECKI A. (Ed.) Ptaki parków krajobrazowych Wielkopolski. *Wielkopolskie Prace Ornitologiczne*, 9: 69–88.
- PTASZYK J. 1994. Wyniki inwentaryzacji gniazd bociana białego (*Ciconia ciconia*) w Wielkopolsce w latach 1984–1995. In: PTASZYK J. (Ed.) Bocian biały (*Ciconia ciconia*) w Wielkopolsce. *Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM*, 3: 21–41.
- SIDŁO P. O., BŁASZKOWSKA B., CHYLARECKI P. (Eds.) 2004. Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce. OTOP, Warszawa.
- SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G., CHYLARECKI P. (Eds.) 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- STĘPNIEWSKI J. 2003. Awifauna rezerwatu „Jezioro Trzebidzkie”. *Biul. Park. Krajobraz. Wielkopolski* 9 (11): 155–164.
- ŚLIWA P. 1999. Błotniak stawowy *Circus aeruginosus* w okolicach Poznania. (mssc.). Praca magisterska. Katedra Zoologii AR w Poznaniu.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski: rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- WYLEGAŁA P. 2003. Zmiany liczebności wybranych gatunków ptaków w dolinie Dolnej Noteci na odcinku Ujście-Wieleń w latach 1980–2003. *Not. Ornit.* 44: 187–194.
- WYLEGAŁA P., BATYCKI A., RUDZIONEK B., DRAB K., BLANK M., BLANK T., BARTECZKA J., BAGIŃSKI W., KONOPKA A. 2010. Awifauna Doliny Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego – stan aktualny oraz zmiany liczebności. *Ornis Polonica* 51: 44–56.

Summary:

Breeding pairs of 137 species were found in 2008 at the Przemęcki Landscape Park. Against a background of the country, relatively high number of individuals was represented by the following species: Greylag Goose *Anser anser* - 77–85 pairs, Bittern *Botaurus stellaris* - 19, Marsh Harrier *Circus aeruginosus* - 16, Water Rail *Rallus aquaticus* - 80–100, Crane *Grus grus* - 35, Bluethroat *Luscinia svecica* - 9–11, Bearded Reedling *Panurus biarmicus* - 65–75. Area of the park was also confirmed as an important breeding ground for several species: Great Crested Grebe *Podiceps cristatus* - 78–90, Gadwall *Anser strepera* - 10, Little Crake *Porzana parva* - 3, Spotted Crake *Porzana porzana* - 3, Black Tern *Chlidonias niger* - 16–20, Stock Dove *Columba oenas* - 6–7, Hoopoe *Upupa epos* - 15, Middle Spotted Woodpecker *Dendrocopos medius* - 43–47, Greek Woodpecker *Picus viridis* - 11. During the last 20 years, there was noted an increase of Bittern, Crane, Water Rail, Bearded Reedling and probably – Middle Spotted Woodpecker populations. However, a decrease in number was found for Marsh Harrier, Black Tern and Lapwing *Vanellus vanellus*. Probably, it is connected with an increase in the building concentration and conversion of meadows into arable lands or recreational areas.

Adres autorów:

Przemysław Wylegała
Andrzej Batycki
Adam Kasprzak
PTOP „Salamandra”
ul. Stolarska 7/3
60-788 Poznań
e-mail: przemo@salamandra.org.pl